

Faculteit Natuur- en Sterrenkunde

Fylakra

**personeelsblad rond
de utrechtse fysica**

FYLAKRA

Fylakra wordt uitgegeven voor de vakgroepen en afdelingen van de faculteit Natuur- en Sterrenkunde van de Rijksuniversiteit Utrecht

37-ste jaargang, nummer 1
februari 1993

REDAKTIE

hoofdredakteur: Gijs van Ginkel (MBF)

redactieleden:

Nelleke Bouman (ID)
Jaap Dijkhuis (GCM)
Jo de Haan (Repro)
Geert Hooyman
Evert Landré (STK)
Ada Molkenboer (VOORL)
Gerard van der Mark (WF)
Piet de Wit (ION)
Els Wolfs (BUR)

vormgeving en

eindredactie: Evert Landré
portretfoto's: Johan van der Linden
reproductie: Jo de Haan

Het volgende nummer verschijnt in maart 1993. Kopij daarvoor kan worden ingeleverd bij de leden van de redactie of gedeponeed worden in het postvakje van Fylakra op kamer 152. Sluitingsdatum:
6 maart 1993.

Voor de wijze waarop kopij voor FYLAKRA kan worden aangeleverd belle men de eindredakteur (BBL kamer 701, tel. 5214)

FYLAKRA**INHOUD**

jaargang 37, nummer 1

Symposium	2
✓ Geachte lezer(es)	3
✓ 350 jaar Utrechtse Sterrenkunde	4
Vol verwachting klopt ons hart...	8
✓ Nieuwjaarsrede	11
✓ Reacties op jubileumnummer	31
Cas de Vries op eigen vleugels	34
✓ Prof. Minnaert 100 jaar geleden geboren	36
Nog een keer Edwin Mesrits	40

(ingezonden)

Symposium

EFFECTEN VAN TRILLINGEN OP GEBOUWEN, APPARATUUR EN MENSEN

woensdag 3 maart 1993

De Wetenschapswinkel Natuurkunde organiseert in samenwerking met de Stichting Bouwresearch Rotterdam (SBR) en de Wetenschapswinkel Delft een symposium over trillingen. Het probleem van trillingen, meestal veroorzaakt door weg- en treinverkeer of bouwwerkzaamheden, is dat ze hinderlijk kunnen zijn voor mensen en schadelijk voor gebouwen en apparatuur. Er zijn (inter)nationaal normen opgesteld om deze problemen in te dammen, maar deze normen kennen hun beperkingen. De Wetenschapswinkel Natuurkunde heeft tien jaar ervaring in het meten van trillingen en is door - in de praktijk gebleken - tekortkomingen van de normen tot het idee gebracht om deskundigen van Nederland bijeen te brengen. SBR heeft onlangs nieuwe richtlijnen opgesteld voor het meten en beoordelen van trillingen en derhalve zijn de krachten gebundeld voor de organisatie van een symposium over de effecten van trillingen op gebouwen, apparatuur en mensen.

Het symposium zal op woensdag 3 maart plaatsvinden in Transitorium I. De ochtend is gereserveerd voor de presentatie en uiteenzetting van de nieuwe richtlijnen en de middag voor de meer praktische kanten zoals de overlast van treinverkeer, psycho-medische effecten van trillingen, juridische aspecten, een praktijkvoorbeeld uit Hoorn etc. De Wetenschapswinkel Natuurkunde verzorgt 's middags een demonstratie van de meetmethode en geeft uitleg over resonantie en voortplanting van trillingen door middel van opstellingen. De kosten zijn f 85,- voor het ochtendprogramma (inclusief lunch) en f 195,- voor de middag of f 250,- voor de hele dag. Informatie en inschrijving bij de Wetenschapswinkel Natuurkunde, Transitorium I, kamer 101, (53)4016.

GEACHTE LEZER(ES)

"Vóór u ligt één van de gewichtigste, zo niet het gewichtigste, nummer van FYLAKRA uit haar geschiedenis".

Zó begon FYLAKRA-hoofdredakteur **Gijs van Ginkel** zijn hoofdredactionele inleiding tot een nieuwe editie van FYLAKRA, het dikste ooit verschenen, vlak voor hij naar Wenen vertrok. Maar het liep anders....

Wat hij niet wist was dat de hoeveelheid kopij inmiddels de 80 bladzijden had overschreden. Als eindredakteur, verantwoordelijk voor het eindresultaat, achtte ik het noodzakelijk FYLAKRA in tweeën te delen.

Aktueel nieuws (over zaken die nog gaan plaatsvinden) plus de nieuwjaarstoespraak van de faculteitsdirecteur zitten in dit nummer van 40 pagina's en de rest, o.a. reportages van zaken die al plaatsgevonden hebben, een overzicht van nieuwe medewerkers en nog het een en ander komen in een, op korte termijn te verschijnen, volgend nummer - beide in de normale oplage van 600 stuks.

Ertussendoor zal een speciaal nummer voor alumni verschijnen, in een oplage van zo'n 1600 stuks: een combinatie van de komende twee FYLAKRA's in de dikte die wij ons oorspronkelijk hadden gedacht, doordat wat minder voor alumni relevante artikelen kunnen worden weggelaten, zoals In Dienst/Uit Dienst, aankondigingen van gebeurtenissen, die achter de rug zijn, etc..

In dit nummer centraal de nieuwjaarsrede van Dr. Zeegers, voorafgegaan en gevolgd door wat nieuws over 350 jaar sterrenkunde in Utrecht, een aankondiging van een symposium, een verslag van de kindersinterklaas, het afscheid van Cas de Vries en nog wat reacties op het jubileumnummer. In het volgend nummer veel informatie over nieuwe medewerkers, een communiqué van de DC, wat reportages en een artikel van Gijs van Ginkel over wat vooraf ging aan de sterrenkunde in Utrecht op de grens van 16-de en 17-de eeuw.

Evert Landré,
eindredakteur

350 JAAR UTRECHTSE STERRENKUNDE

In recent verschenen nummers van FYLAKRA is al op bescheiden wijze aandacht besteed aan het feit dat al driehonderdvijftig jaar sterrenkunde wordt bedreven bij wat tegenwoordig Universiteit Utrecht heet: FYLAKRA-redakteur Geert Hooyman schonk aandacht aan de Smeetoren en aan Van Beeck Calkoen. In de komende maanden zal FYLAKRA de herdenking van de eerste astronomische waarnemingen, in 1643, op de voet volgen. Van Dr. C. (Karel) Schrijver, die samen met Dr. G.H.J. (Bert) van den Oord en Drs. Ada Molkenboer de public relations voor zijn rekening heeft genomen, ontvingen wij onderstaande bijdrage.

De Universiteitsagenda, -kalender en nieuwjaarskaarten kondigden het al aan: dit jaar organiseert het Sterrenkundig Instituut een flink aantal activiteiten rond het 350-ste jubileum van het bedrijven van sterrenkunde aan de Universiteit Utrecht.

In 1642 besloot de toen pas zes jaar oude hogeschool van Utrecht de Smeetoren (in 1145 gebouwd als onderdeel van de stadsmuur en waarvan de verdediging was toegewezen aan de smeden) als astronomisch observatorium te gaan gebruiken. In 1643 volgde de benoeming van de eerste sterrenkundige waarnemer, die metingen deed vanuit een eenvoudig achtkantig glazen koepeltje, nagebouwd naar een vijf jaar oud Leids voorbeeld. Daarmee was Utrecht na Vaticaanstad en Leiden de derde stad in Europa met een observatorium. Het sterrenkundige onderwijs was eerst nog vervat in een algemene richting die toen "Physica" werd genoemd. Pas in 1732 werd de eerste hoogleraar, P. van Musschenbroek, benoemd met sterrenkunde expliciet in zijn leeropdracht.

In 1853 verhuisde het observatorium naar het bolwerk "Sonnenborg", dat in 1551-1552 van 2,5 miljoen bakstenen was gebouwd. Het bolwerk had toen al een rijke historie: in 1639 was er de tuin voor geneeskrachtige kruiden, een deel van de hortus, gevestigd. In 1695 werd er het chemisch laboratorium der universiteit opgericht. Vanaf 1731 diende de woning als ambtswoning van de stadsarchitect. Pas in de periode 1832-1837 werd begonnen met de afbraak van de stadsmuren en de aanleg van de zich er nu nog bevindende plantsoenen.

In 1848 werd het bolwerk een meteorologisch observatorium onder Buys Ballot, die er voor ijverde er ook het astronomisch observatorium te vestigen. Kort na de verhuizing naar Sonnenborgh volgde in 1856 de benoeming van de eerste hoogleraar in de sterrenkunde, J.A.C. Oudemans. Net voor de eeuwwisseling verhuisde het KNMI naar De Bilt. Het Sterrenkundig Instituut bleef tot de verhuizing naar De Uithof in het bolwerk, hoewel het zich gedwongen zag eerst uit te breiden naar panden langs de Singel (Servaesbolwerk - red.), terwijl in de jaren zestig het Laboratorium voor Ruimteonderzoek zich afsplitste.

Het werk van de sterrenkundige is in de afgelopen 350 jaar sterk veranderd. Over die geschiedenis, alsmede over het huidige werk, wordt een gedenkboek (werktitel: "Een bolwerk voor de sterrenkunde" - red.) geschreven dat tegen het einde van het jaar zal uitkomen. Het meten van planeet- en komeetbanen behoort niet meer tot de moderne astrofysica die nu op de bovenste verdieping van het Buys Ballot Laboratorium wordt bedreven. Om een indruk te geven van de moderne sterrenkunde wordt eind maart een tentoonstelling geopend in het Universiteitsmuseum die tot ver in de herfst te bezoeken is. Delen van ons werk, in de magnetische activiteit van Zon en sterren, sterwinden en -evolutie, magnetohydrodynamica en plasma- en hoge energie astrofysica, komen daarbij aan bod. Centraal in de tentoonstelling staan de thema's licht en energie. De bezoeker kan een vijftiental experimenten doen en zo de natuurkundige principes ervaren, die ten grondslag liggen aan gebeurtenissen bij sterren en sterrenstelsels. Zo kan bijvoorbeeld licht in een spectrum van kleuren worden ontleed, zijn er modellen die het verband tussen zwaartekracht en energie demonstreren, en wordt de rol van elektrische stromen in het heelal duidelijk gemaakt. De tentoonstelling is opgezet voor iedereen van 12 jaar en ouder.

Daarnaast organiseert het Sterrenkundig Instituut een astronomen-dag waarop de vakastronoom een overzicht krijgt van modern Utrechts werk, terwijl de dag daarna een open dag met lezingen voor het publiek is gepland. Verder is er een reeks van drie lezingen in het kader van Studium Generale over het dynamische heelal, een prijsvraag over "De tiende planeet" voor basisscholen (zie FYLAKRA nr. 5 van eind oktober 1992 - red.) en een workshop over magnetische explosies in het heelal. Er is de uitreiking van een eredoctoraat aan de Amerikaanse astronoom Peter Conti tijdens de Diësviering. Verder is men bezig met de voorbereidingen voor een studenten-

symposium, artikelen in en themanummers van populair-wetenschappelijke bladen en de ontwikkeling van een planetenpad op schaal 1 : 1.000.000.000 door de stad Utrecht. Zelfs een filmreeks in De Uitwijk wordt in een brede zin aan de sterrenkunde gewijd.

Al met al zal het moeilijk zijn om de 350-ste verjaardag van de Utrechtse sterrenkunde te missen.

C. Schrijver

Hieronder de belangrijkste data van feestelijkheden rondom 350 jaar Utrechtse Sterrenkunde:

dinsdag 16 maart

Studium Generale-lezing door Prof. Lamers
(Senaatszaal Academiegebouw, toegang gratis*)

dinsdag 23 maart

Opening tentoonstelling "Signalen uit de ruimte" in het Universiteitsmuseum (t/m 24 oktober, toegang gratis)
en

Studium Generale-lezing door Dr. Achterberg
(Senaatszaal Academiegebouw, toegang gratis*)

vrijdag 26 maart

Diēs Natalis Universiteit Utrecht
Diēslezing door Prof. Kuperus**
Eredoctoraat voor Prof. Conti
(toegang uitsluitend voor genodigden)

dinsdag 30 maart

Studium Generale-lezing door Prof. Icke
(Senaatszaal Academiegebouw, toegang gratis*)

vrijdag 2 april

Astronomendag met lezingen in de Janskerk (toegang uitsluitend voor astronomen, sterrenkundestudenten, genodigden)

Peter Conti

zaterdag 3 april

Publieksdag Sterrenkunde

(overdag: lezingen in de aula van het Academiegebouw, toegang gratis, reserveren via 030-535200; open dag op Sterrenwacht Sonnenborgh, Zonnenburg 2, van 13-17 en 19-22, toegang gratis)

woensdag 7 april

Uitreiking prijsvraag "Speurtocht naar planeet X"

(Universiteitsmuseum; 17 scholen doen mee)

zondag 18 april

Interstellair volleybaltournooi

(Catharijnehof)

maandag 26 april

Studentensymposium "Compacte objecten"

(Transitorium I, De Uithof; inl. 030-535722)

Verder is er een "Planetenpad" door de binnenstad en in de omgeving van Utrecht (alle planeetbanen op schaal gemarkeerd, met de Zon pal voor het Academiegebouw als middelpunt)

* aanvang 20.00 u

** in de Domkerk, toegangkaart(en) op aanvraag

VOL VERWACHTING KLOPT ONS HART...

FYLAKRA-medewerker Nelleke Bouman ontving uit Spanje onderstaand schrijven.

Medio november. Het is gedaan met de rust. Gelukkig ben ik goed uitgerust in de afgelopen zonnige, spaanse zomermaanden. Mijn organisatie-Pieten heb ik reeds weken geleden naar het frisse Holland vooruit gestuurd om mijn verjaardag voor te bereiden. Op mijn bezoekadressenlijstje komt dit jaar gelukkig weer de faculteit Natuur- en Sterrenkunde voor.

Dankzij de vergrijzing komen er meer kleinkinderen. Samen met de kinderen van medewerkers komen er tweeëntwintig op mijn feestje d.d. 28 november. Zijn er minder dan twintig dan kom ik niet. Ook ik moet efficiënt blijven!

Van mijn organisatie-Pieten heb ik begrepen dat het heel erg druk is geweest met de voorbereidingen. Allerlei mensen moeten benaderd worden om hen te helpen. De muziek-Piet (Nico Onderwater) oefent met de gastvrouw (Mimi Zeegers) en de kleedster (Nelleke Bouman) een aantal liedjes, meerdere mensen van het bestuur van de perso-

neelsvereniging Fylakon zorgen ervoor dat de zaal ("Het Onderonsje") gereed is en Dhr- en Mw Fafieanie verzorgen de inwendige mens. Ook de spelletjes- en hulp-Pieten (Annemieke Zeegers en Sandra Otto) beraden zich. Mijn organisatie-Pieten hebben een tijdsplan gemaakt. Om 14.00 uur moet ik op de faculteit zijn. Ruim van tevoren wil ik vertrekken met mijn trouwe viervoeter Schimmel. Helaas, het beestje zijn dagen gaan ook tellen en juist vandaag is hij ziek. Gelukkig regelt mijn vervoers-Piet vervangend vervoer en informeert telefonisch de gastvrouw dat we later komen. Enigszins verlaat arriveren we dan toch bij het Fysica-complex op De Uithof. De kinderen hebben allerlei spelletjes gedaan, de gastvrouw heeft een mooi verhaal verteld, de kinderen hebben wat te drinken en wat lekkers gekregen en ze hebben kunstjes geïmiteerd om voor mij te tonen.

Vlot na mijn aankomst ben ik samen met mijn Pieten de pakjes met een zakje snoep en een mooi glazen beestje, geblazen door een creatieve glasblazer (Piet Engels), uit gaan delen. Gelukkig weet ik alles van de kinderen zodat ik een gezellig praatje met ze kan houden. Na het uitreiken van alle geschenken heb ik hun kunstjes be-

wonderd en toen werd er gebeld dat ze elders op me zaten te wachten. Toegezongen door iedereen - dat vind ik toch altijd zo plezierig - ben ik vertrokken. Gelukkig ontdekte mijn hulp-Piet op tijd dat de kinderen ook nog een kleurboek krijgen.

Voldaan ben ik naar het volgende adres gegaan. Ik vond het erg gezellig, ontspannen en sfeervol en ik wil op deze manier iedereen bedanken die aan mijn feestje heeft meegewerkt. Volgend jaar hoop ik weer van de partij te zijn!

Tabee!
Sint Nicolaas

De foto's in dit verslag zijn gemaakt door Pim Ingenegeren

"INTERNE DIENST" WORDT "GEBOUWBEHEER"

Ingaande **1 januari 1993** is de naam van de afdeling Interne Dienst omgedoopt in de afdeling **Gebouwbeheer**. In een volgend nummer van FYLAkra zal uitgebreider op de naamsverandering ingegaan worden.

Nelleke Bouman,
Hoofd Gebouwbeheer

FYLAKRA EXTRA

(uitneembaar)

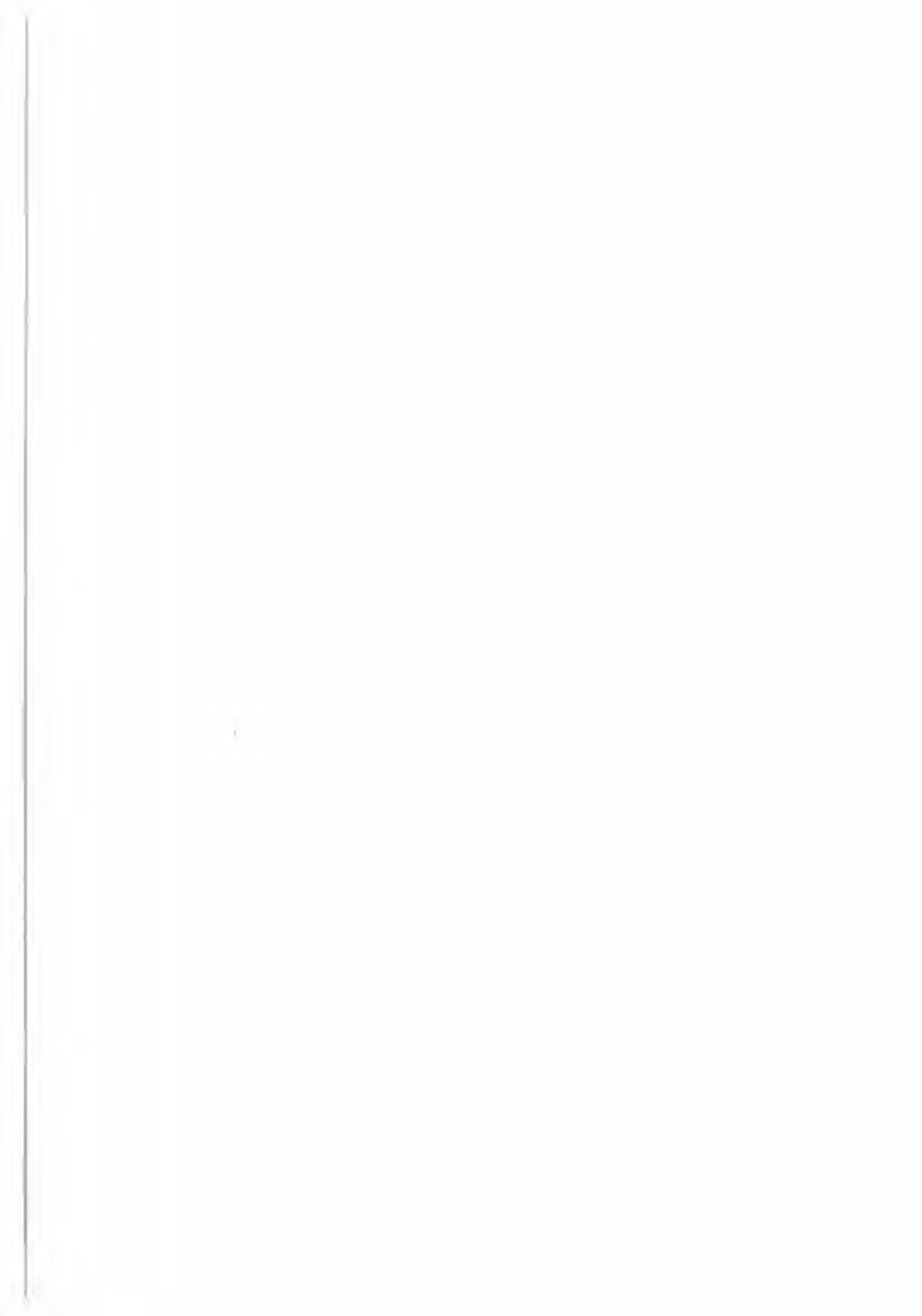
NIEUWJAARSREDE

uigesproken op 4 januari 1993

door

de directeur van de Faculteit
Natuur- en Sterrenkunde

DR. P. J. Th. Zeegers

JAAROVERZICHT 1992

Het was een goede gewoonte, dat de FYLAKRA-redactie van de nieuwjaarstoespraak van de directeur (voorheen: secretaris) van de faculteit, die hij uitsprak tijdens de bijzondere vergadering van de personeelsvereniging Fylakon, een samenvatting maakte en in FYLAKRA afdruckte. Op verzoek van Dr. Zeegers publiceren wij zijn jaaroverzicht 1992, zoals hij die uitsprak op 4 januari j.l., ditmaal integraal.

INLEIDING

Dames en Heren,

1992 was een schrikkeljaar en had dus één werkdag meer dan andere jaren. Dat hebben we geweten. Iedereen was druk in de weer. Onderwijzers onderzochten het curriculum en de practica, onderzoekers schoolden samen, studenten verzamelden geld voor hun reis naar Japan, bestuurders maakten plannen, beleidsplannen, beheerders zagen dit alles aan en pasten op personeel en centen. Misschien verwacht u van mij dát alles in enige samenhang, en tevens kort aan u te melden. Uw verwachting zal niet uitkomen. Ik doe slechts hier en daar een greep. Iedere samenhang berust op toeval.

PERSONEEL (zie tabel 1)

Drie gewone hoogleraren verlieten de dienst; twee, prof Hilgervoort en prof Ruygrok gingen met emeritaat, de derde, prof van der Leun werd uitgeteld. Twee bijzondere hoogleraren, prof van Himbergen en prof Habraken raakten hun bijzondere status kwijt; zij werden gewoon. Drie uhd's werden hoogleraar; twee noemde ik al: dr van Himbergen en dr Habraken. De derde, dr Erkelens, vonden wij in de medische medische fysica.

Het Utrechts Universiteitsfonds benoemde één van onze uhd's, dr Dijkhuis tot bijzonder hoogleraar om onderwijs te geven in een vak,

waarvan ik de naam niet kan onthouden. De vakgroep Didaktiek is net een duiventil; gedeelten van ud's en vast wetenschappelijk personeel vliegen af en aan: 0,1 erin, 0,3 eruit; anderhalf erin, 3,8 eruit.

PERSONEEL IN/UIT

	UU		ANDEREN	
	IN	UIT	IN	UIT
HGL	3	3	1	2
UHD		2		
UD/WPV	0,1	1,3	1,5	4,8
WPT	3,5	7,2	14,5	14,2
AIO (4)	6	10	25	11
AIO (1)	4	4		
TECHN.	5	6,7	5,5	3
ADM.	6,7	3,9	0,6	1,2
STAG.	9	11		1

Echt verdwenen: dr van Nieuwkoop, hij ging met pensioen, maar hij komt via de achterdeur soms weer even terug en leidt dan een project; en onze eerste KNAW-fellow, dr van Baal; hij werd hoogleraar en wel te Leiden.

Twee universitaire postdoc-posities werden vervuld, één bij Fysische Informatica, en één bij de AGF; zes postdocs verdwenen, één bij Fysische Informatica, één bij Medische Fysica, één bij AGF en drie bij de Theorie. Er vertrokken drie FOM postdocs en er kwamen er vijf bij. Acht op contracten aangestelde postdocs vertrokken en drie kwamen erbij. NWO leverde vijf postdoc-posities.

Aio's: bij de vierjarigen vertrokken er meer dan er werden aangesteld en zoals te verwachten hielden bij de éénjarige aio's de aankomers gelijke tred met de vertrekkenden. FOM leverde 5 en NWO 3 aio's meer dan er vertrokken; het aantal op contracten aangestelde aio's nam met 7 toe.

We hebben afscheid genomen van drie technici die langdurig bij ons in dienst zijn geweest: Joop van Doorn, technisch onderwijsmedewerker van het ION overleed eind november na een langdurig ziekbed; Brouwers van de werkplaats en Rosenbaum van de sterrenkunde gingen met pensioen.

We kregen een nieuwe voorlichter in de persoon van mevrouw Molkenboer. En tenslotte we raakten het hoofd van de Interne Dienst, Jaap Jasperse, véél eerder kwijt dan waarop hij en wij tot vorig jaar rekenden.

TOTALE SAMENSTELLING (zie tabel 2)

Zestig gastmedewerkers namen voor langere of kortere tijd deel aan ons onderzoek, negen aio's en oio's ronden hun promotie af na hun contractperiode.

TOTAAL PERSONEEL

	UU	FOM	NWO	ANDERE	TOTAAL
HGL	27			10	37
HGL, DT	7				7
UHD	19			1	20
UD/WPV	29	4		3	36
WPT/PD	7	9	6	24	46
AIO	29	29	23	10	91
TECHM.	70	21	1	9	101
ADMIN.	54			1	55
STAG.	9				9
TOTAAL '92	251	63	30	58	402
TOTAAL '91	251	60	27	58	396

OVERIGE ZAKEN HET PERSONEEL BETREFFENDE

BIJZONDERE BELONINGEN

Een bijzondere beloning kan nu óók voorgesteld worden door "de decaan op voordracht van de gezamenlijke studenten van FR en SRC

voor bijzondere prestaties bij het verzorgen van onderwijs". De al onder de regeling vallende categoriën werden dit jaar met een bedrag van 35.000 gulden bijzonder beloond. Voor het eerst was daar ook één lid van het wetenschappelijk personeel bij. Voor een meer verantwoorde wijze van het toekennen van bijzondere beloningen zouden we eigenlijk een goed functionerend systeem van functioneringsgesprekken en beoordelingen moeten hebben. Ondanks de aansporingen van de Dienstcommissie en het goede voorbeeld van de decaan komen de functioneringsgesprekken toch maar moeizaam van de grond.

WACHTGELDEN (zie tabel 3)

WACHTGELD

1992	1-ste	3-de
WPT	5	9
AIO'S	15	1
SAS	2	

KOSTEN (Kfl)

1992	200	150
1993	350	150

Centraal op de universiteit bevindt zich een pot met geld voorzien van de mededeling "wachtgelden voor gewezen medewerkers van de faculteit Natuur- en Sterrenkunde". Deze pot wordt gevuld door een bijdrage van de minister, wat minder dan zichzelf voorheen diende te betalen, en uit een afdracht van 8% van het salaris van medewerkers die op contracten worden aangesteld. Als onze pot leeg is, moeten we aanvullen uit onze andere inkomsten. Als de pot (na enige jaren) veel meer bevat dan menselijkerwijs nodig is voor de uitbetaling van wachtgelden dan, ja wat er dan gebeurt dát weet de U-raad nog niet.

Het is echter de vraag of wij wel zoveel wachtgeldten sparen. Wij ontslaan weliswaar weinig mensen, maar er zijn twee categoriën, aio's en tijdelijk wetenschappelijk personeel, waarvan na een bepaalde periode de aanstelling afloopt en die dan aanspraak kunnen maken op de wachtgeldregeling. 70% van de aio's en 40% van de postdocs doen dat ook. Er zijn zelfs studentassistenten die wachtgeld krijgen. De totaal kosten van deze regeling lopen nog flink op, 350 kfl in 1992 tot 500 kfl dit jaar.

FINANCIËN (zie tabel 4)

GELDSTROOM (Mfl)

	1-ste	2-de	3-de	TOTAAL
VAKGROEPEN	18,6	8,5	5,2	32,3
DIENTEN	5,0			5,0
BEHEER	2,6			2,6
DIVERSEN	0,4			0,4
TOTAAL '92	26,6	8,5	5,2	40,3
PERCENTAGE	66	21	13	100
TOTAAL '91	25,0	8,8	5,6	39,4
PERCENTAGE	64	22	14	100

De universiteit was ons gunstiger gestemd dan de tweede geldstroom (FOM en NWO) en wij wisten minder los te krijgen van contracten verlenende instellingen, zoals ministeries en de EEG.

De verdeling over de onderdelen van de faculteit bleef nagenoeg gelijk: 92,5% naar de vakgroepen, waarvan 80% rechtstreeks en 12,5% via de diensten, 6,5% voor beheer (bestuur 0,01%) en 1% voor uitzendkrachten, woon- werkverkeer, advertenties, bijzondere beloningen, en nog zowat.

De verdeling van het geld over de vakgroepen bleef ook ongeveer hetzelfde, alleen de vakgroep ION steeg door een eenmalige injectie om computers te kunnen ombouwen van de achtste naar de zesde plaats op de ranglijst van verdieners.

STEUNFONDS FYSICA (zie tabel 5)

STEUNFONDS FYSICA

SALDO 1991	f	4798,62
BIJ: RENTE(N)	f	176,73
AF: UITKERING		100,--
VOORDELIG SALDO		76,73
SALDO 1992	f	4875,35

De activiteiten van het Steunfonds Fysica zijn iets uitgebreider geweest dan uit dit overzicht blijkt. Naast de toekenning van één subsidie, stond namelijk ook een afwijzing. Toekenning van de aanvraag van een student om hem een subsidie te geven ter grootte van ongeveer drieduizend gulden, zou geleid hebben tot het feitelijk opheffen van het fonds. Dat ging de penningmeester te ver. Hij is in al die jaren aan het fonds gehecht geraakt.

ONDERWIJS (zie tabellen 6 en 7)

WERVING

Er was, maar er is zeker alle aanleiding om aandacht te besteden aan het werven van eerste jaars. Dat doen we dan ook op velerlei manieren. Op velerlei manieren, omdat alle onderzoeken ten spijt, slecht bekend is waarom en wanneer vwo-leerlingen voor natuurkunde kiezen, laat staan dat bekend zou zijn op welke wijze hun keuze te beïnvloeden is.

tabellen 6 en 7

ONDERWIJS - INPUT

	92/93	91/92
EERSTEJAARS	86*	117
TOTAAL		
NATURKUNDE	402	455
STERRENKUNDE	71	67
MFO	32	32
EXTRANEI	40	32
AUDITOREN	33	20
* 80 (B.J.)	94	

ONDERWIJS - OUTPUT

	91/92	90/91
EXAMENS		
PROPAEDEUSE	92	98
DOCTORAAL (oud)		1
DOCTORAAL	76	70
WAARVAN		
NATUURKUNDE	55	60
STERRENKUNDE	8	4
MFO	12	4
VRIJ DOCTORAAL	1	2
LERAREN	5	6

We hielden voorlichtingsdagen voor 6 vwo-leerlingen en gaan in het voorjaar een speciale voorlichtingsdag voor 5 vwo-leerlingen organiseren. We organiseerden in het afgelopen voorjaar een themadag "Eenvoud in de Natuurkunde". Dit jaar worden het "Verrassingen in de Natuurkunde". We verschijnen op voorlichtingsdagen van vwo-scholen. Wij streven er naar bij al onze wervingsactiviteiten te benadrukken dat natuurkunde studeren ook voor meisjes een boeiende bezigheid kan zijn. Om dat zichtbaar te maken, schakelen we bij dit soort activiteiten juist ook onze vrouwelijke medewerkers, de onderwijsmanager, de voorlichtster en vanaf volgend jaar ook de zojuist benoemde vrouwelijke eerste en tweede jaars mentor in.

We doen mee aan het project beta-marketing, waarin de beta faculteiten, behalve farmacie, gesteund door het College van Bestuur proberen het beta-onderwijs aan de man en de vrouw te brengen. De eerste strooibiljetten, waarin de verschillende faculteiten én de stad Utrecht worden aangeprezen zijn gemaakt en verspreid. Niet iedereen waarover voorgelicht wordt is even tevreden met die folders. Hoe deze folders gevallen zijn bij degenen, die voorgelicht moeten worden, dus bij degenen waarvoor de folder bestemd is, weten we pas volgend jaar wanneer het aantal eerste jaars bekend is.

STUDIEPROGRAMMA

De rendementscommissie produceerde in het voorjaar het rapport "Weg met de obstakels". Hun aandacht ging, conform hun opdracht, primair uit naar de organisatie van het onderwijs. Wel beval deze commissie aan de inhoud van het basisdeel van het studieprogramma natuurkunde onder de loupe te nemen. Gevolg: het bestuur stelde twee commissies in:

de Curriculumcommissie, onder voorzitterschap van prof de Wijn.
en de ad hoc Commissie Practica, onder voorzitterschap van dr Arts.

INFORMATIE

De studiegids werd geheel anders van opzet; nu wordt de gids óók door studenten geraadpleegd.

ADVISING

De propedeuse adviescommissie adviseert aan het einde van het eerste jaar de studenten hun studie voort te zetten, eventueel door harder te werken, of de studie te staken. Zij verdeelden hun adviezen tot nu toe

in drie categoriën A,B en C, maar besloten, omdat inschrijvingsduur en duur van de studiefinanciering niet meer gelijk zijn, tot een nadere verdeling in A-plus en A-min. In maart van hun tweede jaar krijgen alle studenten die hun propedeuse nog niet gehaald hebben een "vervolgadvies"; dát blijft verdeeld in 3 categoriën: alpha, betha en gamma.

Aan het begin van het vierde jaar geven de studiementoren een zogenaamd "vierdejaars advies", waarin zij een oordeel uitspreken over het tempo van de studie en wel in vier categoriën: kleine a, kleine b, kleine c en kleine d.

INTERNATIONALISERING

Ook studenten uit onze faculteit beginnen steeds meer interesse te krijgen in het volgen van een deel van hun studie in het buitenland. Naar het oordeel van de onderzoekers doen we al genoeg aan internationalisering, maar de studenten en de docenten in de studierichting-commissie willen dat er meer aandacht aan besteed wordt. We wachten de ontwikkelingen af.

STEUNVAK (zie tabel 8)

Vanaf afgelopen vrijdag moeten wij ons onderwijs bij andere faculteiten betalen, en krijgen wij voor het onderwijs dat we geven harde guldens. Maar voor het zover is hebben we in 1992 stevig moeten onderhandelen over omvang en prijs van het onderwijs dat we geven. Over de omvang zijn we het eens; over de prijs moeten we met sommige faculteiten nog tot overeenstemming komen.

ONDERZOEK (zie tabel 9)

INSTITUTEN

Het instellen van instituten lijkt over zijn hoogtepunt heen: het IMAU werd nog even officieel geopend en aan de plotseling opgekomen behoefte om CHEAF, het centrum voor hoge energie astrofysica, om te schrijven tot het Instituut CHEAF, werd voldaan.

Het heeft in de bedoeling gelegen in 1992 een samenwerkings-overeenkomst te sluiten om te komen tot een nieuwe opzet voor het NIKHEF, het nationaal instituut voor kern- en hoge-energie fysica. In deze overeenkomst zouden naast de klassieke partners, de twee amsterdamse universiteiten, nijmegen en de FOM, ook onze universiteit

tabellen 8 en 9

ONDERWIJSMARKT (DJ)

	VERKOOP	AANKOOP
BIOLOGIE	2,6	
SCHEIKUNDE	3,1	0,6
FARMACIE	0,6	
AARDWETENSCHAPPEN	0,6	0,04
FYSISCHE GEOGRAFIE	0,6	
GENEESKUNDE	0,2	
MEDISCHE BIOLOGIE	1,6	
DIERGENEESKUNDE	0,8	
NATUURWETENSCHAPPEN	2,2	
WISKUNDE		2,7
TOTAAL	12,3	3,3

ONDERZOEK - OUTPUT

	1992	1991
PROMOTIES	27	35
WETENSCH. PUBL.	319	290
BOEKEN	2	
PUBL.	65	
VOORDRACHTEN:		
OP UITNODIGING	130	
ANDERE	90	

participeren. Voor de toekomst van onze vakgroep subatomaire fysica is een dergelijke samenwerking zeer gewenst. De bij het vernieuwde NIKHEF betrokken hoogleraren waren echter zeer ontevreden over de rolverdeling tussen de verschillende partners. Een aantal colleges van bestuur meenden vervolgens dat het met "kwade honden slecht hazen vangen is" en schortten de ondertekening op.

MFF

Terwijl de laatste instituten nog niet eens zijn opgericht, kwam één van de eersten al in moeilijkheden. Het UBI, utrechts biofysica instituut dreigde door het wegsaneren van de vakgroep medische medische fysica veel wetenschappelijk en bijna al het technisch personeel kwijt te raken. Intensief overleg van ons bestuur met het bestuur van de faculteit geneeskunde, waarbij het College van Bestuur belangstellend toekeek, lijkt er toe te leiden dat de schade enigszins beperkt zal worden.

ONDERZOEKSCHOLEN

Ondertussen was de aandacht van de instituutoprichters van het eerste uur al weer lang getrokken door een andere organisatievorm: de onderzoeksschool. Te meer daar er ditmaal ook extra geld in het vooruitzicht werd gesteld voor scholen die een landelijke erkenning zouden weten te verwerven.

Opgericht en door de KNAW erkend werden:

- * de Debije Onderzoeksschool
- * de Nederlandse Onderzoeksschool Voor Astronomie.

In oprichting zijn:

- * de landelijke onderzoeksschool theoretische fysica,
- * de onderzoeksschool voor biofysica en informatica van autonome systemen,
- * de school voor atmosferisch en marien onderzoek.

De universiteiten denken aan een onderzoeksschool subatomaire fysica, maar de FOM nog niet.

Bestudeerd wordt de mogelijkheid het centrum voor betadidaktiek een met een onderzoeksschool overeenkomende status te geven.

VAKGROEPEN

Deelname aan een instituut of onderzoekschool zat er dit jaar dus voor de vakgroep kern- en hoge-energie fysica niet in. Om toch op de agenda van de faculteitsraad te kunnen voorkomen stelden zij voor hun naam te veranderen: zij heten nu vakgroep subatomaire fysica met een f, afgekort sap met een p. Hoe dat kan moet u aan sappers vragen.

Omdat ze nu een nieuwe naam hadden, wilden ze ook een nieuw wetenschappelijk perspectief. In het najaar hebben zij, onder leiding van een onafhankelijk discussieleider, prof van Himbergen, intensief gediscussieerd welke nieuwe onderzoekslijnen ze kunnen uitzetten op basis van hun wetenschappelijk en financieel erfgod. De onderzoekslijnen zijn gekozen, de financiering nog niet gevonden.

BELEIDSPLAN

Het bestuur zag dat in het voorjaar al aankomen en besloot dat de faculteit een nieuw beleidsplan zou moeten gaan opzetten. Na een aanvankelijk trage start, omdat de aandacht meer uitging naar het opzetten van onderzoekscholen, is de discussie over de inhoud van dat plan goed op gang gekomen. De vakgroepen hebben zich afgevraagd wat ze in de naaste toekomst willen gaan doen. Ze zijn nog niet zover dat ze zich afvragen wat ze zullen laten. Hoewel ons financieel perspectief er niet erg gunstig uitziet, bij een blijvend kleine studenten instroom, gaan we er in het jaar 2000 ongeveer een miljoen in guldens van 1992 op achteruit, vragen de vakgroepen toch meer personeel en meer reisgeld, geld dus om er niet te zijn. Als we er rekening mee houden dat elke extra hoogleraar binnen korte tijd ook twee wetenschappelijke medewerkers en een handvol alo's wil hebben, dan komt het totaal van de aanvragen uit op ongeveer 4 miljoen.

De commissie wetenschapsbeoefening is ook zeer intensief met de beleidsplan discussie bezig. Zij kiezen echter een ander uitgangspunt. Zij kijken naar de faculteit in zijn geheel en ontwaren daarin een deel "centrale" natuurkunde en een deel "perifere" natuurkunde. Zij hebben verkend waar in de toekomst plaatsen vacant zullen komen, en vragen zich nu af of de in de perifere natuurkunde vacant komende plaatsen herbezet moet worden of dat versterking van de centrale natuurkunde belangrijker is. De uitkomsten van deze discussie worden in februari aan de faculteitsraad voorgelegd.

INTERNE ORGANISATIE

Ik spring over naar de meer praktische onderdelen van de faculteit.

PZ & FZ

Financiële en Personeelszaken deden hun ten gevolge van de voortschrijdende decentralisatie steeds toenemend hoeveelheid werk. Zij moesten aan de gebruikelijke omgangstalen, frans, duits, engels, italiaans, deens en chinees nu ook het minder gebruikelijke grieks toevoegen.

INTERNE DIENST

De werkzaamheden werden anders ingedeeld en gestroomlijnd. Ook bij deze afdeling beginnen de gevolgen van de bestuurlijke vernieuwing duidelijk merkbaar te worden. De schoonmaak en het gebouwbeheer worden nu geheel begeleid, ook financieel. Dit jaar komt daar ook de telefoon nog bij. Zij beheren dan 1,3 Mfl. Tussen de bedrijven door werd er grote schoonmaak gehouden. Veel containers met afgewerkte opstellingen, machines, apparaten, tafels, stoelen, computers en wat niet al werden afgevoerd. De rustkamers werden opgeknapt; prof. Sens sliep proef.

BUREAU ONDERWIJSZAKEN

Het bureau Onderwijszaken zag ondanks de vele ziekten kans alle taken goed uit te voeren, op één na: het bedenken van de tekst op de doctoraaldiploma's. Nu de faculteitsraad sterk adviseert latijn als taal op het diploma (zoals u weet: grieks voor dubbelgevouwen) te handhaven is het bureau Onderwijszaken op zoek naar twee deskundigen: één die kan vertellen of Leliestad een urbs of een pagus is en één die onze studievakken, zoals bv biofysica, in het latijn kan vertalen.

BIBLIOTHEEK

De bibliotheek herplaatste en blijft dat nog 6 maanden doen. Intussen beraden zij zich hoe ze 4 bibliotheken: de facultaire bibliotheek, de studentenboekerij, en de bibliotheken van Geschiedenis van de Natuurwetenschappen en van Didaktiek niet alleen in één organisatie, maar ook in één ruimte kunnen onderbrengen. De voor de bibliotheek in zijn huidige opzet benodigde financiële middelen dreigen in de naaste toekomst de draagkracht van de faculteit te boven te gaan. De begrotingscommissie heeft de vraag op tafel gelegd of de bibliotheek

wel in zijn huidige vorm gecontinueerd kan worden.

FACULTAIRE COMPUTERGROEP

De facultaire computergroep beheerde het netwerk, maar het overspannen netwerk leverde niet immer net werk. Een gezondheidskuur (een nieuwe dienaar dus) is aangevraagd.

INSTRUMENTELE GROEP FYSICA

Er wordt hard gewerkt aan de integratie van de werkplaats fysica, de facultaire elektronische dienst en het magazijn tot de Instrumentele Groep Fysica. De contouren van de nieuwe organisatie beginnen zich af te tekenen.

VERSNELLERS

De versnellers werden 8 maanden beheerd; na vertrek van de beheerder bleek hij overbodig. Een nieuwe organisatorische opzet staat op papier en wacht op bespreking in de dienstcommissie.

RUIMTE

We zijn niet alleen bezig geweest ons organisatorisch anders in te delen. Ook de indeling van de facultaire ruimten had onze aandacht.

ONDERWIJSGEBOUW

Het Onderwijsgebouw in de Noord-Westhoek. Dat nieuwe gebouw, hebben we eerder voorgesteld, zou ook ruimte moeten bevatten of in ons complex moeten vrijmaken, die ten behoeve van contract-onderzoek gehuurd zou kunnen worden. In de plannen zoals ze er nu liggen is er rekening mee gehouden dat wij voor ongeveer 70 contract onderzoekers ruimte in de noord-westhoek zullen krijgen, als wij tenminste de huur, waarbij inbegrepen water, energie, schoonmaak, groot en klein onderhoud, willen betalen. Volgens de rekenmeesters uit het bestuursgebouw gaat dat ons iets meer dan f 25.000 per jaar per medewerker kosten. Dus voor de faculteit een bedrag van ongeveer 1,7 Mfl per jaar. Begin van januari wordt het bouwvolume opnieuw besproken.

Vaststaat wel ongeveer de plaats, want de onderwijsruimten van Aardwetenschappen, o.a. de twee collegezalen moeten onderdeel gaan uitmaken van het gehele onderwijscomplex, inclusief de nieuwbouw dus. Er komt één cantine voor de drie faculteiten, één grote bibliotheek voor

alle onderdelen van onze faculteit, waarschijnlijk op de tweede verdieping van het Buijs Ballotlaboratorium. Alle gebouwen worden verbonden met luchtbruggen, omdat anders getwijfeld wordt aan het financiële succes van de cantine. Veel onderwijsruimten zijn voorzien in de nieuwbouw, maar het is tevens de bedoeling dat er in de bestaande gebouwen op bescheiden schaal onderwijsruimten blijven.

Wanneer komt dat gebouw nou klaar? Aan de geïnteresseerde architecten, vertellen wij: zomer 1995 opleveren. Haalbaar? Ik weet het niet, we zullen zien.

BESTUUR

Na alles wat ik tot nu toe verteld heb, wordt het tijd wat te melden over de regisseur van al dat gepraat en georganiseer: het bestuur. Van Nieuwkoop moest vanwege zijn pensioenering het bestuur verlaten, we vonden in dr van Eck een opvolger die er blijk van gaf de handen uit de mouwen te willen steken. Dr Arts, wiens termijn in september afliep, liet zich verleiden tot een tweede, waarschijnlijk omdat het bestuur hem voorzitter van de ad hoc commissie Practica had gemaakt. De studenten zorgen er voor dat het aantal vrouwelijke bestuursleden twee bleef. Zij stelden voor Sandra Muis te benoemen op de plaats die door Anneke Kleinpenning werd vrijgemaakt.

Het bestuur is verstandig genoeg om niet alles zelf te doen. Hij laat zich bijstaan door een aantal commissies, waarvan de faculteitsraad zich af en toe afvraagt of het raads- of bestuurscommissies zijn. Maar ter zake. De samenstelling van de commissie Wetenschapsbeoefening veranderde formeel niet van samenstelling, maar omdat de raad op verzoek van de commissie over gegaan is tot het aanwijzen van plaatsvervangende leden, is de personele samenstelling bij een vergadering toch immer een verrassing. Als één van de leden, de professoren: Niehaus, Tjon, Koenderink of Verbunt verhinderd zijn, dan mag één van de professoren de Wijn, van Beieren, Lamers of de Ruijter aanschrijven.

De studierichtingscommissie kreeg een andere voorzitter: prof Habraken volgde dr Ullersma op.

De begrotingscommissie zag na jaren kans een begroting op te stellen waar niet iedereen het mee eens bleek te zijn. De voorgenomen vermindering van het aantal studentassistentenheden werd door de

Onderwijstakencommissie, de Onderwijsmanager en de studenten fel bestreden. Zij kregen voor de helft hun zin.

VERGETEN ZAKEN

Ik kom nu tot een aantal onderwerpen die ik vergeten ben, maar toch bijzonder genoeg zijn om te noemen.

- De werkplaats Fysica verwierf zich één van de 10 nominaties voor de jaarlijkse prijs van het Specialistisch Innovatiecentrum voor Uitvindingen met hun ontwerp voor een draagbare en veilige schokpijp.
- De Natuurkundewinkel haalde het nieuws en de rechtbank met hun onderzoek naar vliegtuiglawaal rond Schiphol. De beampten op Schiphol maten zelf onvoldoende lawaai.
- De zonnecelfabricage blijft, tot verdriet van de centrale natuurkundigen, in het nieuws. Maakten ze eerst met ASTER enkelvoudige zonnecellen, nu maken ze met PASTA, hoewel de naam anders zou vermoeden, gestapelde zonnecellen. Er ligt weer een Europees record in het verschiet.
- Prof 't Hooft ging op zoek naar het allerkleinste; hij vond de media.
- De werkgroep Fysische Informatica zocht Esprit, maar kreeg Afrodite.
- De commissie wetenschapsbeoefening vraagt zich af wie is centraal, wie perifeer. De periferen denken daar anders over.
- En dan tenslotte, velen onder u vragen zich natuurlijk af: zegt hij niets over Computational Science. Nee ik zeg niets over Computational science, ik wil de verwarring niet nog groter maken.

SLOT

Dames en heren,

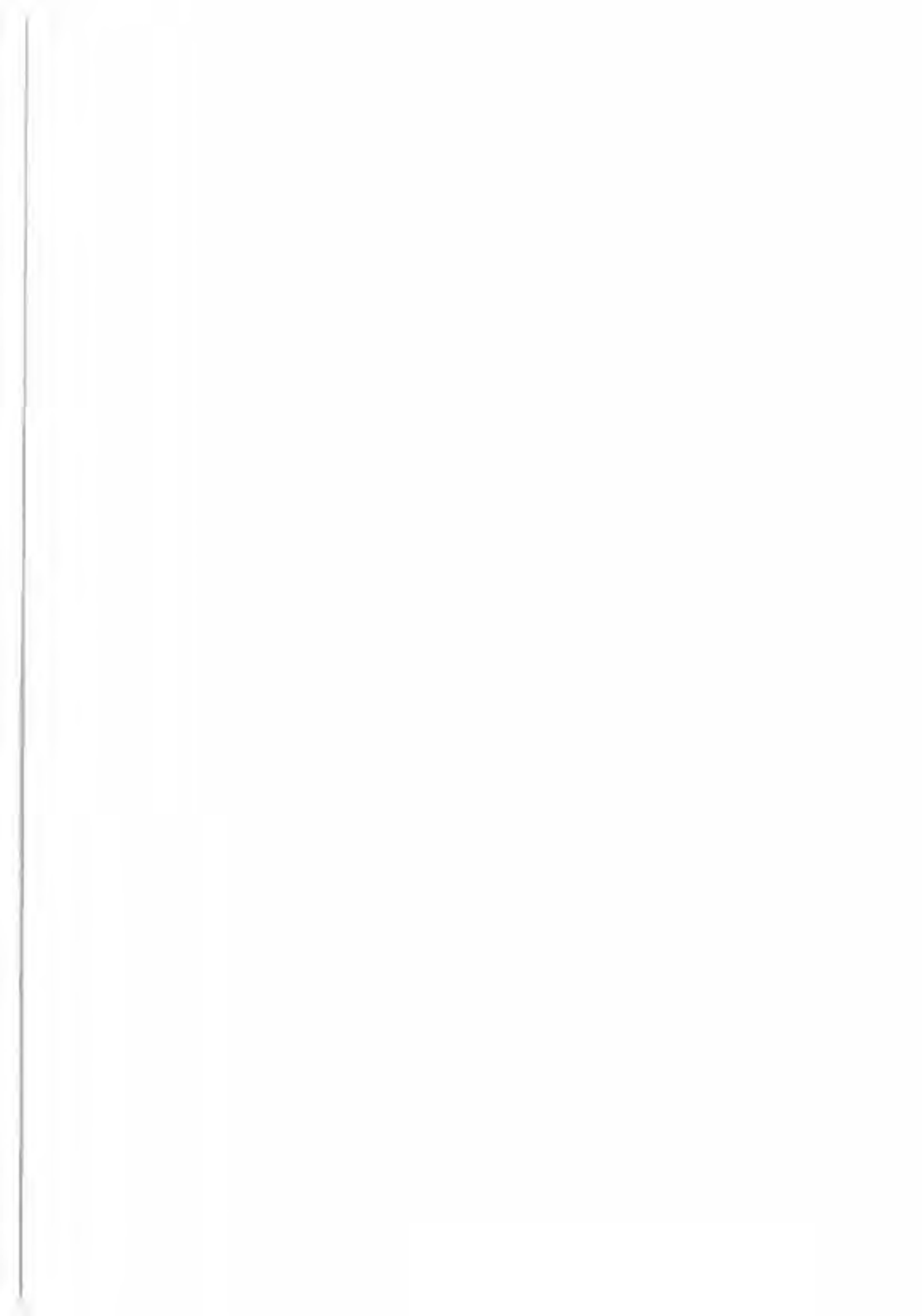
Ik kom aan het slot van mijn verhaal. Ik ben vergeten te melden dat de Sterrenkunde dit jaar herdenkt dat hun wetenschappelijke voorvaderen in Utrecht 350 jaar geleden, in 1693 dus, op de Smeetoren met sterrenkundige waarnemingen begonnen. Daarop moeten we dan zo meteen maar het glas heffen.

Ik volsta nu met u het beste voor het komende jaar te wensen.

Ik heb gezegd.

Utrecht, 4 januari 1993

Dr. P. Zeegers

REACTIES OP JUBILEUMNUMMER (2)

In de vorige aflevering van FYLAKRA, het kerstnummer, publiceerden wij een brief van de voormalige beheerder van het Fysisch Laboratorium aan de Bijlhouwerstraat, Dr. Aarts, zijn reactie op het jubileumnummer van FYLAKRA, dat begin juli het licht zag. De verschijning van de eerste FYLAKRA, op 1 januari 1957, viel in het laatste jaar, dat Dr. Aarts beheerder was. J.P. Hogeweg, al weer jaren geleden de huisfotograaf van de faculteit en figurerend in het artikel "De eerste tien jaren van FYLAKRA" in hetzelfde jubileumnummer, was zo enthousiast dat hij de redactie verraste met een stapel negatiefbladen. Doorsnuffelen van de negatiefstroken leidde tot een vervolg op de brief van de heer Aarts, want wat vonden wij? Een paar van die stroken had betrekking op een fotoreportage van de promotie en de daarop volgende receptie van Dr. P.C. Veenstra, op 17 december 1956. Op een paar negatieven herkenden wij de heer Aarts, zo te zien paranimf van Dr. Veenstra. Hieronder hebben wij een foto afgedrukt, waarop rechts Dr. Aarts staat, op een foto die veertien dagen voor het verschijnen van de eerste FYLAKRA gemaakt is.

Drs. M.A.M. Ornstein
 Beekhuizenseweg 22
 Postbus 317
 6880 AH Velp

Velp, 27 Januari 1993

De Heer E. Landré
 Eindredacteur FYLAKRA
 Rijksuniversiteit Utrecht
 Sterrekundig Instituut
 Postbus 80 000 3508 TA Utrecht

Geachte Heer Landré,

Wat bijzonder aardig van U om het nummer van FYLAKRA aan mij toe te sturen. Ik heb het met veel genoegen gelezen. Met name genoot ik van het verhaal van de vroegere chef instrumentmakerij, de heer van Straten. Ik herinner mij hem heel levendig omdat ik als kind doodsbenauid was voor de vonken die hij voor mijn broer en mij maakte aan het slijpwielt. Ook de glasblazer is mij trouwens mijn hele leven bijgebleven!

Ik zal een copie van het nummer aan mijn broer sturen. Hij heeft immers sinds hij hoogleraar in Eindhoven is weinig contact meer met de Utrechtse physica.

Mocht er nog eens iets in FYLAKRA staan over de Ornsteinse tijden dan houd ik mij graag aanbevelen.
 Nogmaals hartelijk dank.

Met vriendelijke groet,

Hoogachtend

Tjs Ornstein

Hierboven een kopie van de brief, die een zoon van wijlen Prof. L.S. Ornstein aan de redactie zond.

In zijn brief haalde Dr. Aarts herinneringen op aan de bouwput, die was gegraven voor de uitbreiding van het Lab in 1957-'58. Een kunstenaar heeft daarvan toen een prent gemaakt, die nog steeds de werkkamer van de heer Aarts siert. Op een zwertocht door de kelders van het BBL troffen wij in het Onder Onsje een prent aan, getekend door Hans van Dokkum, die wellicht de door Dr. Aarts bedoelde is. Wij hebben hem voor FYLAKRA gereproduceerd.

CAS DE VRIES OP EIGEN VLEUGELS...

Na bijna 13 jaar als bibliotheekmedewerker te hebben gewerkt verliet Cas de Vries eind 1992 de faculteit. Hij heeft nu een baan als grafisch ontwerper bij het grafisch bedrijf DVADA. Dit kleine bedrijfje, gestart door twee mensen, heeft de afgelopen jaren met de inbreng van Cas een goede versterking gekregen. De naam van het bedrijf is ontleend aan het Russisch, waarbij DVA staat voor "twee" en DA voor "ja".

GRAFISCHE VERBODING EN ILLUSTRATIE

Cas de Vries *grafisch ontwerp/bNO*

VUWETTERINGSTRAAT 76

3517 EK UTRICHT

TELEFOON 030-416115

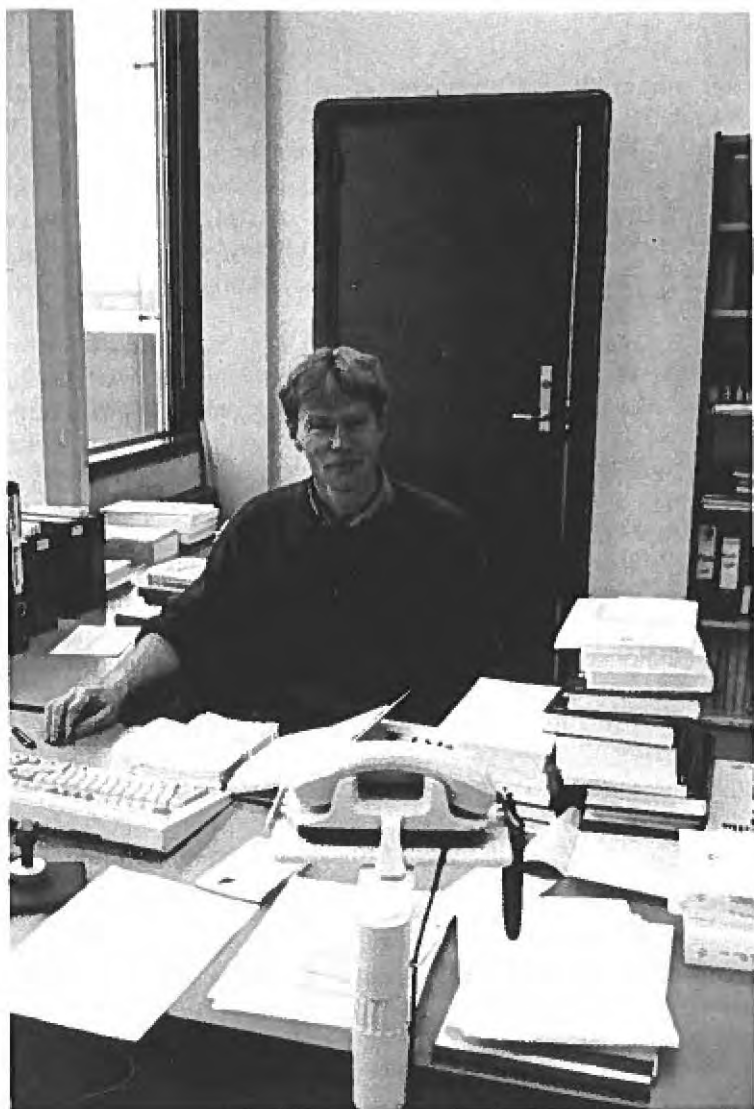
FAX 030-410828

Tijdens zijn loopbaan als bibliotheekmedewerker heeft Cas bepaald niet stilgezeten. Hij had de geur van het grafisch bedrijf opgesnoven en die rook zo aantrekkelijk, dat hij een HBO-opleiding "grafisch ontwerper" heeft gevolgd (naast zijn baan!) en die heeft hij met succes afgerond. Op 22 december 1992 was een aantal genodigden bijeen in het colloquiumzaaltje van de vakgroep Theoretische Fysica om afscheid te nemen van Cas en hem veel goeds toe te wensen voor de toekomst.

Bij die gelegenheid was de zaal frivool versierd met een kerstboom en op het raam gespoten kerstwensen. Om het verdriet over zijn vertrek wat te temperen had Cas fantastisch gebak laten aanrukken en verse koffie.

Wij wensen hem veel werkplezier in zijn nieuwe baan met dank voor de plezierige en stimulerende manier waarop hij hier heeft gewerkt.

Gijs van Ginkel.

(foto: Gijs van Ginkel)

CAS DE VRIES

12 FEBRUARI 1993: PROF.DR. MINNAERT HONDERD JAAR GELEDEN GEBOREN

Zoals uit verschillende bijdragen in dit nummer van FYLAKRA blijkt begint de 350 Jaar Utrechtse Sterrenkunde-koorts aan te wakkeren. In onderstaande bijdrage herdenkt FYLAKRA-redacteur Evert Landré de honderdste geboortedag van de "vader" van de moderne Utrechtse sterrenkunde, Prof.Dr. M.G.J. Minnaert en in verband daarmee kondigt hij de verschijning aan van het boek "Een bolwerk voor de sterrenkunde". 1993: Minnaertjaar.

De afgelopen jaren zijn er enige momenten geweest, waarop de faculteit Natuur- en Sterrenkunde reden had om enige markante geleerden, symbolen voor het grootse dat ooit in hun vakgebied werd verricht, te herdenken: in 1988 Buys Ballot bij de opening van het naar hem genoemde laboratorium, in 1991 OrNSTEIN bij de heropening van het voormalige KVS-gebouw.

De vakgroep Sterrenkunde, en met haar de gehele facultaire gemeenschap, viert dit jaar 350 jaar sterrenkunde in Utrecht. Een aantal plechtigheden en manifestaties zal het herdenkingsfeest - luister bij zetten. Men leze hiervoor de bijdrage van Karel Schrijver en de agenda elders in dit nummer.

Oók zal een kloek boekwerk verschijnen, waaraan op dit moment door een viertal mensen gewerkt wordt: de auteurs Prof.Dr. C. de Jager, Prof.Dr. H.G. van Bueren en Prof.Dr. M. Kuperus en ondergetekende, die voor de plaatjes zal zorgen. De titel luidt "Een bolwerk voor de sterrenkunde" en het zal in de herfst verschijnen.

Achtereenvolgens worden behandeld: de geschiedenis van de gebouwen, waarin de sterrenkunde werd beoefend (Smeetoren en "Sonnenborgh"), het onderwijs en het onderzoek (o.a. onderwijs in Utrecht, onderzoek aan Zon en sterren, de radio-astronomie, ruimte-onderzoek) en er wordt vooruit geblikt (levensloop van sterren, energietransport in Zon en sterren, hoog-energetische processen in Zon, sterren en compacte objecten).

M. G. J. MINNAERT

Nadruk wordt gelegd op de laatste vijfenvijftig jaar, vanaf 1937, het jaar waarin Prof. Minnaert het Fysisch Laboratorium aan de Bijlhouwerstraat verliet om hoogleraar-directeur te worden van de Sterrenwacht op Zonnenburg; dat ligt voor de hand: niet alleen, omdat de auteurs alle afkomstig zijn uit de "school" van Minnaert (en ook de Illustrator van het boek behoort tot diegenen, die nog door Minnaert persoonlijk zijn aangenomen), maar ook, omdat, wetenschappelijk gezien, de laatste halve eeuw veel en veel interessanter was dan de drie hele eeuwen ervóór!

Een dominerende en zeer betekenisvolle figuur in de jongste geschiedenis van de Utrechtse sterrenkunde is de man, wiens naam u in dit artikel eerder bent tegen gekomen: de van oorsprong Belgische geleerde Prof.Dr. M.G.J. Minnaert. Waar die voorletters voor staan is niet belangrijk - Minnaert werd door vrijwel iedereen, van jong tot oud, met "professor" aangesproken.

Aandacht wordt besteed aan de oorlogsjaren, toen op "Sonnenborgh" het leven zo goed en kwaad als kon doorging, aan het enorme belang van Minnaert voor de nationale en internationale sterrenkunde. Verhaald wordt ook van Minnaerts vooruitziende blik bij het ontwikkelen van nieuwe terreinen van onderzoek en van zijn nimmer aflatende bemoenlis met het populariseren van de natuurwetenschappen. Herinnerd wordt in dit verband aan het in veel talen vertaalde driedellige standaardwerk "De natuurkunde van het vrije veld", dat einde jaren '30 verscheen.

Prof. Minnaert speelt dus een belangrijke rol in het boek en waarom ik dan toch ook in FYLAKRA enige regels aan hem wijd heeft een tweetal oorzaken. Ten eerste: Minnaert werd geboren op 12 februari 1893, dus net honderd jaar geleden en ten tweede is mij gebleken dat FYLAKRA op geen enkele wijze aandacht heeft geschonken aan zijn overlijden in oktober 1970 - verwonderlijk gezien het feit dat Minnaert achttien jaar in het Fysisch Lab heeft doorgebracht en daar prominent aanwezig was.

Welnu, iedereen, die méér over hem wil weten, koopt het boek. Eerder schreef ik, dat de samenstellers van het boek afkomstig zijn uit wat ik maar de "school" van Minnaert heb genoemd. Voor hen is 1993 een belangrijk jaar, want voor de eerste en wellicht laatste keer

wordt hen zo uitgebreid de kans geboden de Utrechtse sterrenkunde onder de aandacht te brengen van een breed publiek; dat niet alleen: er wordt ook getuigenis afgelegd van de vijftientig jaren, waarin Minnaert het gezicht bepaalde van de Utrechtse sterrenkunde, de jaren, waarin de schrijvers (en niet alleen zij) geïnspireerd en gemotiveerd werden door hun directeur en voorbeeld.

Er speelt nog iets mee: het derde eeuwfeest in 1942-'43 is nooit gevierd. Minnaert zat toen in St. Michielsgestel, als gijzelaar van de Duitse bezetter, en voor Jaap Houtgast en de al dan niet op "Sonnenborgh" ondergedoken studenten viel er niets te vieren. In het boek wordt aan deze periode ruime aandacht geschonken.

Toen ik in 1975 na een afwezigheid van ruim twaalf jaar (waarin ik radio-astronomische waarnemingen deed) terugkeerde op het bolwerk stond het voor mij vast dat ooit eens de geschiedenis van de sterrenkunde in Utrecht en van de meest vooraanstaande representanten beschreven zou worden en ik begon met het reproduceren van oude prenten.

Een aantal van deze historische foto's heb ik gebruikt bij het maken van een bescheiden Minnaert-tentoonstelling, die vanaf 12 februari is te zien in een vitrine in de hal van de zevende verdieping van het Buys Ballotlaboratorium.

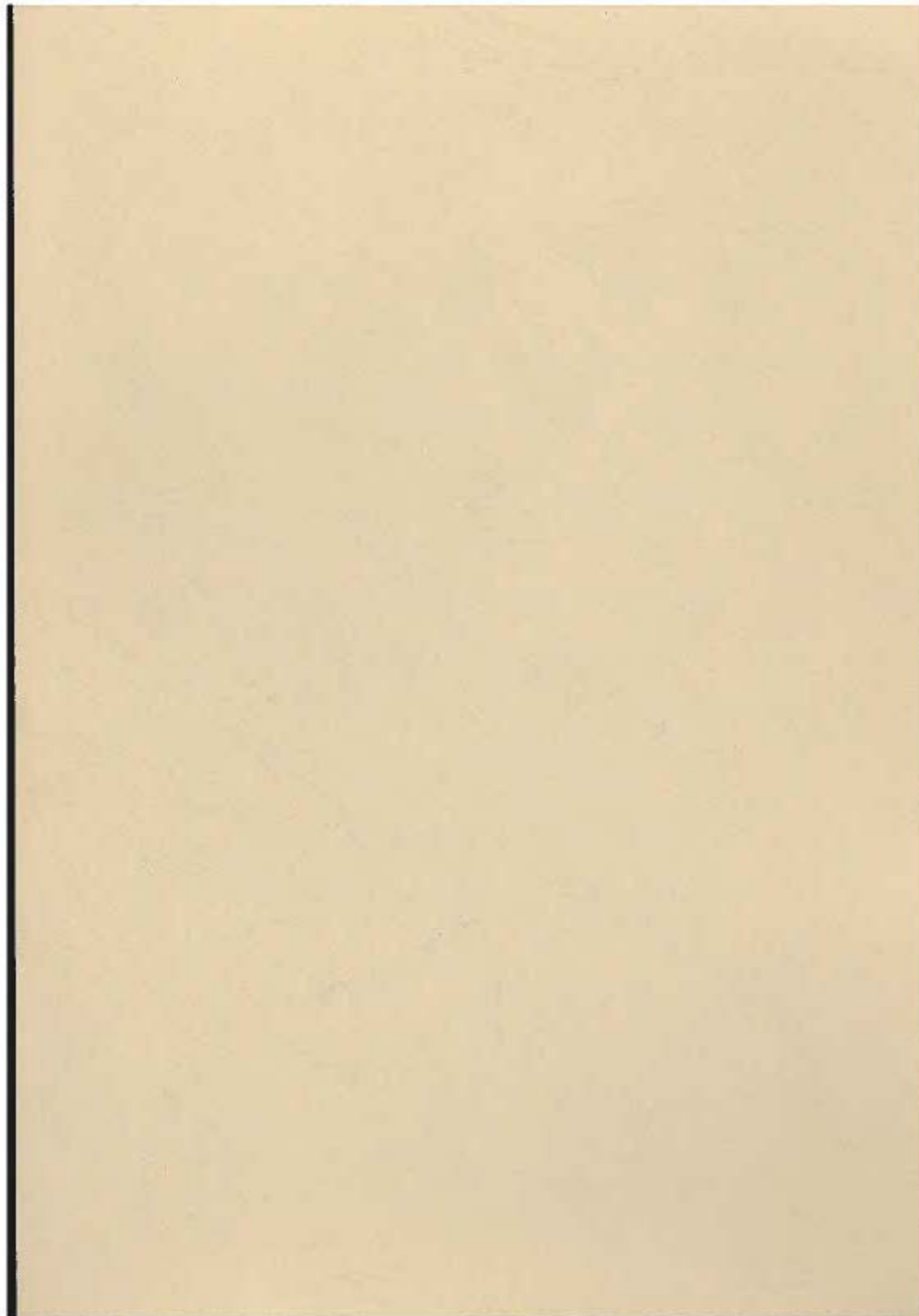
Als voorbeeld van zo'n oude foto en als hommage aan de honderdjarige Minnaert heb ik bij dit artikel een portret laten afdrukken, vermoedelijk gemaakt rond 1920, toen hij pas op het Fysisch Laboratorium was.

Evert Landré

"Een bolwerk voor de sterrenkunde" - 350 jaar sterrenkunde in Utrecht geschreven door Prof.Dr. C. de Jager, Prof.Dr. H.G. van Bueren en Prof.Dr. M. Kuperus; een uitgave van Uitgeverij Bekking te Amersfoort; prijs f 39,50; verschijnt herfst 1993.

Hierbij de beloofde foto van **EDWIN MESRITS**, de nieuwe bedrijfsmaatschappelijk werker voor onze faculteit, die zich in het Kerstnummer voorstelde, maar het zonder foto moest doen (foto: J.J. v.d. Linden)

Rijksuniversiteit Utrecht
Faculteit Natuur- en Sterrenkunde
Princetonplein 5
3584 CC Utrecht

